Natalija Vrečer

TONE BRINGA, BEING MUSLIM THE BOSNIAN WAY.

IDENTITY AND COMMUNITY IN A CENTRAL BOSNIAN VILLAGE.

Princeton University Press, New Jersey 1995.
281 str.
ISBN 0-691-03453-2

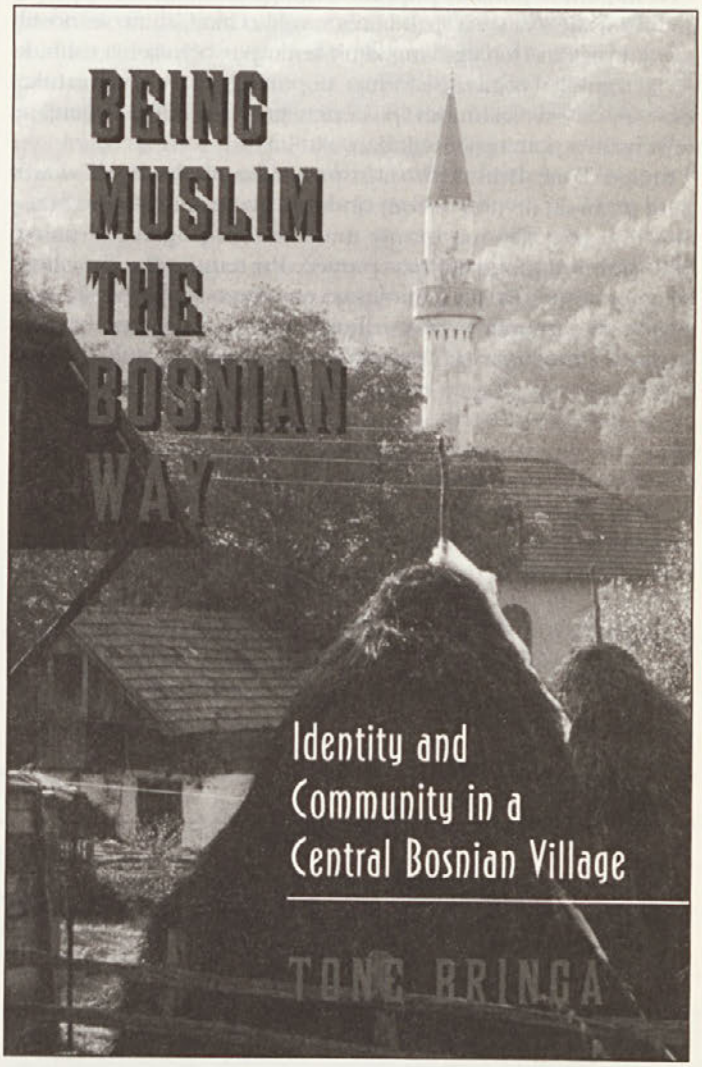

Knjiga Tone Bringa *Biti Musliman/ka na bosanski način* je zgleden primer sodobne etnografije. Je zgodba o vasi v osrednji Bosni, ki jo poimenuje s psevdonimom Dolina. Avtorica je bila tam na terenu od septembra 1987 do novembra 1988. Med vojno (natančneje oktobra 1993) je večinoma muslimansko prebivalstvo iz vasi zbežalo ali pa so jih pobili in dali v taborišča. Tako je knjiga pravzaprav prežitek načina življenja ljudi, ki jih v Dolini ni več. Za etnografijo pogosto pravimo, da ostaja, interpretacije pa se spreminjajo, in to je nedvomno res. V primeru knjige Tone Bringe je celo več: ostala je etnografija vasi v določenem prostoru in času, spremenili pa sta se vas in struktura prebivalstva v njej, s tem pa seveda tudi način življenja v vasi.

Knjiga govori o kolektivni identiteti, na kar nakazuje že njen podnaslov: *Identiteta in skupnost v vasi v osrednji Bosni.* Po mnenju avtorice moramo muslimansko identiteto razumeti v širšem kontekstu druženja in skupne zgodovine z nemuslimanskimi Bosanci - ni je mogoče razumeti le v povezavi z islamom. Vas, zemlja, gospodinjstvo in družina so ključni elementi za razumevanje osebne in skupnostne identitete. Termina etničnost in narod je avtorica upoštevala v lokalni situaciji, kajti kot abstraktna termina ne pojasnita specifičnih situacij ljudi na določenem prostoru in času. Avtorica je upoštevala različne dejavnike pri ugotavljanju vzrokov za zlom Jugoslavije, osredotočila pa se je tudi na spolne razlike pri opredeljevanju in vzdrževanju družbene in politične identitete.

Pri ugotavljanju tega, kdo so Muslimani, zavzame emsko izhodišče in upošteva, kako ljudje opisujejo sami sebe. Pri tem je ugotovila, da so lokalni Muslimani različno opredeljevali muslimanske navade in s tem tisto, kar opredeljuje muslimansko identiteto. Nekateri mlajši Muslimani, ki so sledili šeriatu (islamskemu pravu), so spoštovali le tiste navade, ki so predpisane: zanje je biti Musliman strogo povezano z islamom. Tudi nekatere navade, ki niso bile islamske, pa so bile drugačne od navad katoliških sosedov, so imeli za muslimanske. Večina ljudi je opredeljevala muslimansko kot tisto, kar se razlikuje od sosedov katolikov (Hrvatov) in prvoslavnih Srbov.

Glavna poglavja v knjigi so: *Zgodovina, identiteta in jugoslovanske sanje, Bosanska vas, Moški, ženske in hiša, Poroka in poročne šege, Skrb za žive in duše umrlih* ter *Razglabljanje o islamu in muslimanski identiteti.* Knjiga je opremljena s fotografijami, uvodom izpod peresa Eickelmana in Piscatorija, z navodili o jeziku in izgovoru, slovarjem bosanskih izrazov, opombami, literaturo in geselnikom. Napisana je v preteklem času, zato je na trenutke težko ločiti podatke, ki so značilni za obdobje, ko je bila avtorica v vasi na terenu, od tistih, ki veljajo za pretekla obdobja in so o njih pripovedovali ljudje.

Že vsebina poglavij nakazuje ključno vlogo žensk in gospodinjstev pri vzdrževanju in ohranjanju bosanske etnično-religiozne identitete. Družina, poroka in sorodstvene mreže so v bosansko muslimanski družbi skladišče družbenih vrednot. Poroka je največji dogodek v življenju osebe, spremeni se ji namreč status. Biti moški ali ženska pomeni biti mož ali žena (str. 118). Sprememba statusa deklice je ključna zaradi patrilokalnosti - morajo se namreč prilagoditi novi socialni mreži. Ženske so se s tem, ko so povečini skrbele za hišo, družinske člane in sosedske odnose, povezovale različne socialne mreže in različne religije (najpogosteje s t. i. obiski "na kavo").

Po mnenju Bringe je mogoče s poznanjem razmerij med ljudmi sklepati o identiteti. Razmerja, v katera je vključen posameznik, mu dajo občutek, kaj on ali ona je. Ljudje oblikujejo svoje odnose na temelju tega, kar imajo skupnega. Na kratko: smo tisti ljudje, s katerimi se družimo (str. 154, 155).

Bringa v knjigi opisuje težave pri delu na terenu. Oblasti v vasi so jo nadzorovale, ni smela povedati, da preučuje identiteto, v sami vasi pa so jo imeli sprva za vohunko in ji niso takoj ponudili sobe za spanje. Poleg tega jo je hodža že ob prihodu opozoril na mejo prijateljstva in razumevanja, kar je občutila tudi sama, saj je zapisala, da pač nikoli ni bila ena izmed njih, ni bila Muslimanka. Zanimivo bi bilo izvedeti kaj več o meji prijateljstva, kako in ob kakšnih priložnostih jo je občutila. Kot mlada, neporočena ženska je bila izključena iz sveta moških, zato pravi, da je to knjiga o identiteti skupnosti, kot jo vidijo oči žensk.

Ne morem se strinjati s pripombo Bringe (str. xvi), da v Sloveniji ni bilo vojne. Na srečo je bila res v veliko manjših razsežnostih kot v Bosni in Hercegovini, kljub temu pa so življenja tistih, ki so jih izgubili v vojni za Slovenijo, neponovljiva, vojno smo tukaj občutili vsi - svojci umrlih (pa čeprav gre le za nekaj življenj) se je verjetno spominjajo vsak dan.

Knjigo Tone Bringa *Biti Musliman/ka na bosanski način* sem prebrala ravno v tistem obdobju svoje znanstveno raziskovalne poti, ko me branje marsikaterih poglavij iz antropoloških knjig ne prepriča preveč. Pri tem imam v mislih v glavnem tiste dele, ki se nanašajo na teoretske posplošitve, ki naj bi bile značilne za vse ljudi. Prehitro namreč najdem primere, ki marsikateri posplošeni teoriji nasprotujejo, kljub temu pa mi je jasno, da je za vsako resno raziskovalno delo teoretsko znanje bistvenega pomena. V etnografiji *Biti Musliman/ka na bosanski način avtorica to navidezno nasprotje razreši tako, da se osredotoča predvsem na etnografska dejstva, interpretacija pa je skrita že v sami izbiri podatkov. Tega ji nikakor ne gre očitati, saj je sodobnim kritikom etnografije jasno (npr. Hammmersleyju), da so podatki, ki jih na terenu razberemo in izberemo, vedno omejeni zaradi osebnosti raziskovalca/ke.*

Tone Bringa je navedla deset strani uporabljene literature, čeprav ta dela redko citira v samem tekstu ali pa navaja posamezne avtorje. Tudi primerjave so skrbno izbrane in jih uporabi le tam, kjer so videti nepogrešljive. Teoretsko znanje je uporabljala za določitev okvira ljudi in njihove življenjske situacije, vplivalo je na izbor in s tem na zgradbo in pisanje etnografije. V stroki si želim čim več takšnih etnografij, saj predstavljajo trden zidak, s katerim je mogoče graditi tisto teorijo, ki vzdrži tako glede argumentacije kakor glede pozornosti na intrakulturne razlike in interkulturne primerjave. Tudi s pomočjo Bringe pa se uresničuje želja starejšega Muslimana, ki ji je na vprašanje o muslimanskih navadah odgovoril s pregovorom: "Bolje, da bi umrla vas kakor pa naše navade" (str. 82).